

GROEN & DIVERSITEIT op openbare (speel)terreinen

Met welke planten 'maak' je een geslaagde natuurspeelplek?
Een plek die een sfeer oproept van

avontuur **uitdaging** **SPEL** **prettige wildernis** **kleur**
afwisseling **ontdekking** **verrassing** **beleving** **GEBORGENHEID**
totaalervaring **gezellig** **vrijheid**

maak je met de bodem als basis, een goede planten kennis en de natuur als bondgenoot.

Vragen en praktijkoplossingen

uit de workshop 'groen' van 'Park in 't Wild' (mei '16, Park van Eden, Wilrijk)

- **Horen planten met stekels, doorns, brandharen op speelterreinen?**
Distels, brandnetels, bramen... kunnen hier en daar ook bondgenoten zijn om bv. aangeplante bomen te beschermen op bespeelde terreinen. Braamstruweel, meidoorn, sleedoorn, wilde rozen kunnen soms een alternatief zijn voor een (kunstmatige) bescherming met een afsluiting. Maaibeheer kan deze struwelen op hun plaats houden. Kinderen leren ook deze planten kennen. Het moet natuurlijk wel prettig blijven, te veel bramen of brandnetels is niet leuk meer, en in 'looplijnen' of op peuter-kleuterspeelplekken zijn 'pijnlijke' planten uiteraard geen aanraders. Plantenkennis is belangrijk, onder meer ook over giftigheid.

TIP *Een gewone gracht wordt een bloemenpracht: brede gracht met flauw hellende oevers inzaaien met bloemenmengsel (o.a. koekoeksbloem)*

- **Kan een natuurlijke speelplek ook grote speeldruk aan?**
Het aantal voeten per m² is een factor om rekening mee te houden. Jong plantgoed heeft bescherming nodig (boompalen met planken, hekjes, paaltjes met touw, ...). Creatie van veel verschillende plekken en zones die aantrekkelijk en interessant zijn, o.a. door beplanting en reliëf natuurlijk afgebakend, zorgen voor verdeling van de speeldruk. Investeren in participatie bij aanleg en beheer loont. Wie mee de bomen heeft aangeplant en wilgenhutten gebouwd, heeft er ook later veel meer zorg voor. Hellingen in speelzones hebben voor en nadelen: Steile hellingen hebben als voordeel dat er minder op gespeeld wordt wat ruimte laat voor struiken en kruidachtigen. Hier en daar een kale glijplek of geul is geen probleem, daar kunnen behalve de kinderen ook weer bijzondere plant- of diersoorten van profiteren. Als het de bedoeling is om intensief op een hellingen te spelen zonder dat er teveel speelerosie optreedt is een helling van max. 30° optimaal – best opgebouwd uit zandleem. Om kale grond te vermijden in het eerste groeiseizoen na aanleg, kan inzaaien van eenjarige grassoorten een oplossing bieden.
- **Moet je paden aanleggen op een natuurspeelplek?**
Bijvoorbeeld in het Park van Eeden (Wilrijk) zijn door het speelreliëf geen paden aangelegd of gemaaid. De paadjes zijn spontaan ontstaan door het gebruik. In hoofdlijnen blijven de paden ook al jarenlang dezelfde: logische verbindingen naar speelplekjes en de toppen en kamlijnen worden sowieso belopen. Bij aanplant van bosgoed op speelreliëf worden de kamlijnen dus best vrij gehouden.

TIP *Ter plaatse composteren zorgt voor een grote volumevermindering van het groenafval, waardoor veel minder transport nodig is*

- **Is speelnatuur wel mogelijk op bijvoorbeeld een kleine schoolspeelplaats?**

Ook op kleine oppervlakten is heel wat mogelijk. Een stukje bloemenweide kan zelfs in een bak op poten, klimplanten en gevelgroen kunnen al heel wat doen, bomen en struiken plant je hier best in grote maten (samen met de kinderen). En die bescherm je best de eerste jaren met een stevig hekje

- **Wat doe je als het terrein een flink bemest en met chemische bestrijdingsmiddelen besproeid maïsveld was?**

Voor de natuurspeelplek in het Park van Eeden was dat het geval. Het eerste jaar zag je dan ook een heel ruige (onkruid)vegetatie. Die lieten we gewoon opkomen, en er werd gemaaid voor de zaadsetting en afgevoerd. Er werd een kruidenmengsel ingezaaid, extra eenjarigen zoals klaprozen, en 2-jarigen zoals kaardenbol, teunisbloem en toortsen.

- **Bloemenmengsels inzaaien: ook gras mee inzaaien?**

Gras moet niet ingezaaid worden, het komt zonder problemen vanzelf. Uitzondering: in het Park van Eeden werden wel reukgras en bevertjes mee ingezaaid op de schraalste bodemzones. Wilde bloemenweelde op een speelplek is iets bijzonders.

- **Maaibeheer?**

Voor schrale gronden is 1x per jaar maaien OK. Meestal wordt 2x per jaar gemaaid, het maaitijdstip bepaal je door te kijken naar de zaadsetting van de plantensoorten (voor ongewenste soorten zaad zetten / nadat zaad van gewenste soorten rijp is). Om te versralen kan 3x per jaar gemaaid worden en tegen vergrassing Ratelaar inzaaien (parasiteert op gras). Leuk ik om 'eilandjes' te maaien, en te variëren in hoge en lage beplanting. In de winter blijft 1/5 van de vegetatie her en der staan (elke maaibeurt andere plekken). Spelen met maaibeheer geeft ook weer structuur, variatie en avontuur. Bloemenweides zijn 'levenswerken', het vergt jaren goed beheer en opvolging.

TIP *Neem elk jaar (op zelfde tijdstippen) foto's en hou een beheerboek bij met data (maaitijdstippen, zaadsetting).*

TIP *Kleine ratelaar pas maaien nadat het is uitgebloeid, het is een eenjarige soort.*

TIP *Zorg dat wie komt maaien de kensoorten kan herkennen, om maaitijdstip te bepalen. Zorg voor begeleiding op het terrein. Een maaiarbeider met deze plantenkennis kan de 'moeilijkere' stukken maaien, de anderen kunnen de rest maaien. Bv. in de groendienst van Aalst worden 5 personen die hiervoor specifiek interesse (en plantenkennis) hebben, ingezet als 'natuurploeg'.*

TIP *Geef waardering voor een terrein ook effectief door aan wie het beheert!*

- **Maaien met zeis of bosmaaier?**

Bosmaaier gaat vaak sneller maar is lawaaierig en versnipperd de vegetatie meer. Maaien met een bosmaaier kan niet als er bezoekers zijn (gevaar voor rondvliegende steentjes en takjes).

- **Onkruiden op speelplekken?**

Dat hoeft niet noodzakelijk een probleem te zijn. Voor kinderen – niet gehinderd door veel plantenkennis – kan ridderszuring gewoon leuk zijn omdat het zulke mooie grote bladeren heeft om iets mee te maken, distels in bloei trekken veel vlinders en insecten aan, groot hoefblad is geweldig spel materiaal of dient zelfs als paraplu. Een onkruidjungle wordt leuk avontuurlijk met smalle gemaaide paadjes er doorheen. Plekken met veel ruigtekruiden kunnen ingeplant worden met bosplantsoen, schralere stukken kunnen makkelijker als bloemenweide ontwikkeld worden. Het is zoeken naar evenwicht: brandnetels en distels zijn niet overall aanvaardbaar. Een net gemaaid randje langs de paden, enkele kort

gemaaide gazoncirkels, en goede afspraken met de burens (bv landbouwers i.v.m. distelbeheer) zijn stappen naar maatschappelijke aanvaarding. Reuzenbereklauw moet uiteraard wel bestreden worden op speelplekken.

TIP *Soay-schapen zijn gek op berenklauw.*

TIP *Een aanrader voor het oplossen van terreinproblemen door aangepast beheer, zijn de boeken van Arie Koster.*

- **Welke beplanting is aangewezen?**

Ten eerste kijken naar de bodem (neem bodemstalen en kijk welke beplanting hier aangewezen is, hier van nature zou groeien). Voor openbare speelplekken is een grote variatie aan soorten, met een goede spreiding van bloeitijdstippen voor beleving doorheen de seizoenen belangrijk. Bijzondere soorten, eyecatchers, soorten met leuke zaaddoosjes om mee te spelen, met grote of juist kleine bladeren, robuuste planten en verstopgroen, helikoptertjes en zaadpluisjes, enz... zijn extra leuk op speelplekken.

Enkele opvallende soorten ingezaaid in de speelnatuurzone in het Park van Eeden:

- ❖ blauwe morgenster
- ❖ veldsalie
- ❖ beemdkroon
- ❖ kleine pimpernel
- ❖ bevertjes (trilgras)
- ❖ geel walstro
- ❖ wede (gele verfplant)

- **Wat met inzaaien van soorten die hier van nature weinig voorkomen?**

De soortenkeuze voor het Park van Eeden werd afgestemd met het INBO, dat enkele voorgestelde soorten uit de zaadmengsels heeft gehaald. Het is een moeilijke discussie, in stedelijk gebied wel iets minder problematisch dan in het buitengebied.

- **Van ontwerp naar beheer?**

Voor het Park van Eeden werd bij aanleg ook een beheerplan gemaakt, met typevegetaties voor bv. 'speelheuvel zonnkant', 'speelheuvel schaduwkant', 'bosgoedzone' enz. Telkens met gespecificeerde beheermaatregelen, maaibeheer. Jaarlijks maken de ontwerper (Fris in het landschap) en Heilien Tonckens samen met de beheerploeg van de stad Antwerpen een rondgang op het terrein. Het beheerplan wordt daarbij verfijnd en aangepast. Na 3 jaar beheer door aannemer na aanleg, neemt de stad het beheer volledig over. Goede communicatie en opvolging is erg belangrijk.

Beheeradvies voor groenploeg die park beheert: zie bijlage onderaan

- **Groenstructuur, opbouw?**

In het Park van Eeden werden bestaande bosvlekken op het terrein behouden, buffergroen aangeplant (zicht), bomen en struwelen met vooral inheemse soorten geplant. Zichtassen werden open gehouden (bv. van terras naar anti-tankgracht). Hier is geen scherp contrast tussen een speeltuin en de rest van het park. Speelnatuur is een thema doorheen het hele park: oude boomgaard met picknickplekken, ontmoetingsplekken, wilgenhutten en -tunnels, speelreliëf en 3 speelvalleien met water.

TIP *Fladderiep is een inheemse olmensoort die niet vatbaar is voor de iepenziekte.*

- **Welke grond is goed voor opbouw van speelheuvelds met wilde bloemen?**

Best is te werken met een gesloten grondbalans: uitgegraven grond voor een poel of een wadi kan dienen voor ophogingen. De voedselrijke bodem wordt best

onderin de heuvel geplaatst en voedselarme bodem bovenop met een minimum dikte van 50 cm. Indien er geen grond van ter plaatse beschikbaar is kan aanvoer van minerale zandleem – arm aan meststoffen en vrij van (wortel)onkruiden – goed resultaat geven . Arme bodem geeft een bloemrijker resultaat en minder beheer nodig. Zelfs gebroken betonpuin met een paar cm compost, ingezaaid met bloemenmengsel, kan mooie bloemrijke resultaten geven.

- **Beheer van wilgenhutten?**

Elke winter na het vallen van de bladeren, worden uitgegroeide twijgen opnieuw ingevlochten, vastgeknoopt, of te lange takken bovenop de hut worden afgesnoeid. Belangrijk om binnenin de hutjes ook korte takken, stamschijven, boomstronkjes te leggen om mee te spelen en 'huisje' in te richten. Een wilgenbouwsel kan decennialang mee, op termijn komen ook andere (boom)soorten die het van de wilgen overnemen. Je kan de wilgen op een bepaald moment ook afzagen en met de opgeschoten twijgen opnieuw een hut vlechten.

Bijlage

hooiland: voor insecten is het aan te raden om bij het maaien telkens 1/5 te laten staan en deze bij de volgende maaibeurt mee te nemen. Telkens de zone verschuiven. Waar ratelaar staat wachten tot zaadzetting voor eerste maaibeurt.

Speelheuvels en hooiland dichtbij paden: De vlekken waar brandnetel, distel, zuring en veel witbol voorkomt 3x jaar maaien: half april, eind juni en half september. Zo wordt zaadzetting van die soorten vermeden en worden de planten uitgeput. Na 3 jaar opnieuw evalueren. Indien distel, brandnetel en zuring fors verminderd zijn overgaan tot 2 maaibeurten.

Hooiland met haagwinde en zevenblad: indien nodig gedurende 2/3 jaar in gazonbeheer nemen, nadien na evaluatie overgaan tot 2x maaien per jaar

Maaisel mag zeker niet blijven liggen want dan rot de vegetatie eronder weg en door aanrijking worden dit ideale plekken voor brandnetel, distel of forse grasgroei.

Bosgoedzones op speelheuvels niet maaien, tenzij vlekken met distel, zuring, brandnetel 3x jaar om maaischade aan het bosgoed te vermijden

Educatieve zone op eenzelfde bodem word teen verschillend beheer toegepast met op termijn een andere vegetatie samenstelling.

- o oostzijde: om de twee jaar maaien (ruigte)
- o middelste band: 1x jaar maaien half augustus
- o westzijde : 2x jaar maaien- half juni + eind september